

САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНИЙ СТАН АНГЛІЙСЬКОГО ПІЗНЬОСЕРЕДНЬОВІЧНОГО МІСТА

Санітарно-гігієнічний стан міста у 1890 р. Огастес Джессоп описував середньовічні міста, зокрема, Лондон, у термінах повної антисанітарії, на яку міська влада навіть не звертала уваги. Як влучно зауважив Філіп Зіглер, той факт, що санітарно-гігієнічне становище і порушення відповідних приписів узагалі знайшли відображення в тогочасних писемних джерелах, уже сам по собі свідчить, що тотальна антисанітарія не вважалася чимось нормальним і природним. Проте запах гниття ще середньовічні алхіміки вважали за чинник смертності.

По-перше, небезпечним, в ті часи, вважався наслідок (неприємний запах), а не причина (поганий санітарний стан міських вулиць); по-друге, найсвітліші уми того часу помилково часто вважали, що хвороботворне повітря походить з товщі Землі чи навіть з інших планет, а отже, люди не мали засобів істотно вплинути на цей процес.

Йоркський архієпископ, у 1348 році, вдався до традиційного пояснення епідемії через гріхи людей та Боже покарання; засобом протидії було визнано щотижневі релігійні процесії та виголошення спеціальних молитов.

У Смітфілді, біля Лондона, довелося влаштовувати новий цвинтар, бо старий уже не міг вмішувати всіх померлих. Спалахи чуми тривали і в XV ст. Так, у 1464–1479 рр. було зафіксовано 7 епідемій; епідемія 1477 р., за деякими оцінками, забрала більше життів, ніж «війни Троянд» (1455–1485) до того. У 1470-х рр. через чуму було закрито Оксфордський університет [2].

Чума завжди спричиняла відтік людей з міста: містяни розуміли, що в умовах антисанітарії та великого скупчення населення імовірність інфікування є значно вищою, ніж на селі. Тож бюргери, які мали замські будинки, переносили в них свої резиденції з усіма слугами та господарством на час чуми. Крім сумнозвісної чуми, варто вказати на таку хворобу, як туберкульоз. Про те, наскільки далекими середньовічні англійські науковці були від розуміння сутності цієї хвороби, свідчить рецепт лікування, вміщений у трактаті «Breviarum Bartholomei» (1380): автор пропонує в якості ліків чотиригодинне купання огорненого ягнячою шкірою пацієнта у воді, в якій виварили кілька сліпих цуценят [3].

Як показують палеопатологічні дослідження, в місті процвітали хвороботворні організми, викликані низьким рівнем санітарії та гігієни – кишкові палички, стьожкові черви та інші паразити. Зафіксовано також ознаки анемії, найімовірніше, викликані розладами шлунково-кишкового тракту, які, в свою чергу впливали зі споживання забрудненої води [1].

У Лондоні особливо «славився» запах, що йшов від річки Фліт; ченці кармелітського ордену, чий осідок перебував за 200 м від берега, ще в 1290 р. скаржилися на те, що він заглушує аромат скурюваного ладану та навіть спричиняє смерть.

Значний ступінь забруднення в цьому районі в XIV столітті підтверджують і палеоекологічні дослідження. Як свідчать археологічні дослідження, в XII–XIV ст. містяни могли влаштовувати сміттєзвалища на власних задніх дворах. Містяни не соромилися викидати сміття і прямо на вулицю: розкопки середньовічного Вінчестера показують, що купи викидів та гною були ледь не на кожній вулиці, надто ж коло ринків, шинків і місць скупчення людей. Засміченість тягла за собою й інші проблеми: так, з оповіді рочестерського ченця: «Чума забирала життя тисячі чоловіків і жінок, причому робила це так швидко, що нікому навіть було відтягувати трупи на цвинтар. Батьки зносили своїх дітей до величезних ям і скидали їх туди. Від цих ям стояв такий ядучий сморід, що ледве хто намілювався наблизитися до них без крайньої потреби» [2].

Лондон був своєрідним полігоном для випробування багатьох санітарногігієнічних новацій. Це, зокрема, стосується нагляду за забрудненням річок. У 1344 р. вийшло розпорядження про огляд усіх лондонських водойм.

Як і повсюдно в Європі, найбільшу загрозу екологічній безпеці міста становили різники (що скидали в річки тельбухи та кров забитих і часто не надто здорових тварин), чинбарі (що мусили мити в річках шкури для подальшого вичинювання), фарбувальники.

Попервах міська влада підтримувала практику викидання тельбухів прямо в річку, вимагаючи лише, щоб викидання здійснювалося під час відпливу. Але в 1369 р. королівським указом нарешті було заборонено здійснювати забій тварин у межах міста, що майже унеможлилював проживання людей у навколишніх районах. У 1370 р. лондонська міська влада, зневірившись у можливості змусити різників відмовитися від використання з цією метою одного з мостів, вдалася до крайніх заходів, просто розібравши його. Зрештою, в Лондоні, як і в Йорку, різникам дозволили збудувати спеціальний пірс, з якого вони віднині мали викидати тельбухи [3].

Намагання зробити санітарне регулювання більш жорстким сприяло розвиткові передмість, куди ремісники під тиском міської влади виносили екологічно шкідливе виробництво. Оскільки на передмістя не поширювалася юрисдикція міської адміністрації, виробники могли практикувати ремесло ледь не в центрі поселення (хоча згодом у великих передмістях, як-от у Вестмінстері, почали в меншому масштабі відтворюватися заходи та норми, характерні для міст).

Королівський Указ 1361 р. про заборону різництва у межах міських стін не виконувався вповні навіть у Лондоні, під носом у королівської влади: знадобився новий спалах чуми 1369 р., аби порушників нарешті почали притягати до відповідальності. Основною причиною, що спонукала міську владу приймати акти, які обмежували або й узагалі забороняли діяльність ковалів у межах міських стін, був, схоже, пожежонебезпечний характер їхнього ремесла. Крім того, міські статuti забороняли класти сміття під двері сусідам чи виливати помий з верхніх поверхів просто на вулицю. Лондон, де вже з 1309 р. у Ньюкаслі в XIV ст. під егідою міської влади облаштовуються сміттєзвалища. На кінець Середньовіччя, приміром, Кінгстон-апон-Халл уже міг похвалитися регулярним вивозом сміття з міста тричі на тиждень [1].

Датовану 1421 р. скаргу мешканців одного з районів Сіті на відсутність вбиралень у рядах будинків, що здавалися в оренду бідним мешканцям, можна розглядати як свідчення того, що сама ідея облаштування вбиралень в оселях навіть нижчих прошарків населення не була чужою лондонцям. Проте незважаючи на наявність вбиралень, чимало містян продовжували, як і раніше, справляти фізіологічні потреби прямо на вулицях [2].

Підсумовуючи, висловимо думку, що місту були притаманні як кричуща антисанітарія, так і продуманий комплекс заходів щодо поліпшення ситуації. Результатом вжитих заходів стало істотне поліпшення санітарно-гігієнічного стану англійських міст упродовж пізньосередньовічної доби.

Список використаних джерел та літератури:

1. Чередніченко О. В. Діяльність центральної та місцевої влади з поліпшення санітарно-гігієнічного стану міст Англії в XIV–XV ст. [Електронний ресурс] О. В. Чередніченко // Гілея. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP meta&C21COM=S&S21P03=FILEA=&S21STR=gileya 2017 119 34.
2. Grenville A. Archaeology and the late-medieval urban decline [Електронний ресурс] / Astill Grenville // Oxford University Press. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://opac.regesta-imperii.de/lang_en/anzeige.php?buchbeitrag=Archaeology+and+the+late-medieval+urban+decline&pk=2314790.
3. Чередніченко О. В. Житлові умови в англійському місті XIV–XV ст. [Електронний ресурс] / О. В. Чередніченко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Cherednichenko_Oleksii/Zhytlovi_umovy_v_anhliiskomu_misti_XIV-XV_st.pdf.

Науковий керівник: к.і.н., доцент Гальченко С. І.